

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНУ

Гуманізм і освіта: VIII міжнародна науково-практична конференція.- Вінниця.- 2006.-19-21 вересня

*В.О. Корнієнко, Г.Я. Буртяк,
Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця)*

Цивілізація, яка вступила нині в нову тисячолітню фазу, висуває до людини додаткові вимоги. В її межах освіта, інтелектуальний розвиток, інформаційні технології поступово але невідворотно утверджуються як стратегічні пріоритети XXI століття. На цьому тлі особливо помітним є стрімкий динамізм світових соціокультурних процесів, пов'язаних з переходом від культури і способу життєдіяльності епохи Модерну до Постмодерну. Соціокультурний злам “Модерн – Постмодерн” означає, що наш час стимулює в людині відчуття індивідуальності, унікальності, тобто перетворення її із суспільної істоти в особистість.

За цих умов освіта як стратегічний ресурс цивілізаційного розвитку, повинна адекватно реагувати на ці процеси, конструктивно спрацьовувати й в Україні. Відставання української системи освіти від світових тенденцій неприпустиме, оскільки це може обернутися відчутними матеріальними й інтелектуальними втратами. Усвідомлюючи, що освіта – це консервативна система, яка досить обережно сприймає нововведення, ми повинні навчитися бачити нове, розуміти його сенс і сприймати його як необхідність, обумовлену часом і новими соціокультурними реаліями та викликами.

Не секрет, що орієнтація сучасної освіти коливається в системі давно визначених координат, двох полюсів людського розвитку і світорозуміння. Йдеться про два протилежні підходи: суспільство, в якому свобода і права людей обмежені, в якому одні люди використовують інших як засіб (в тому числі й через освіту) ми визначаємо як *антигуманне*. Суспільство ж, у якому свобода і права поширюються на всіх його громадян, коли кожна особистість завжди вважається метою й ніколи засобом, ми визначаємо як *гуманне*.

При всій нагальності й доцільності втілення останнього з названих підходів, сьогодні у світі продовжує домінувати авторитарна модель освіти, яка забезпечує відтворення людини насамперед як “засобу виробництва”. Це є досить показовим для українського суспільства, де традиції протистояння, антагонізму, поділу людей на протилежні групи, на превеликий жаль, заважають рухові вперед, знижуючи рівень цивілізованості суспільства. Освіта повинна усувати, а не продукувати конфлікти, утверджувати толерантні відносини в суспільстві — це не потребує особливих доказів.

Чи можливо це в Україні? Певно, що так. Але це залежить від багатьох чинників. Ми не претендуємо на їх повний перелік і характеристику, але найважливішими нам видаються такі.

По-перше, не можна не помітити, що *повинна реально змінитися функція вищої освіти*. Вона має стати не просто засобом підготовки фахівців для різних сфер діяльності, а й обов'язковим етапом розвитку особистості для все більшої кількості людей. Хоча такий підхід є очевидним і про нього багато говорять, але він ще має утвердитись в українському суспільстві.

Безумовно, за останні роки зроблені вагомі кроки входження української освіти в європейський і світовий освітянський простір. Приведені у відповідність із міжнародними вимогами освітньо-кваліфікаційні рівні та ступеневість освіти, продовжується робота над державними стандартами, що повинно наблизити вітчизняну освіту до освітянських систем найбільш розвинених країн, укладені угоди про співпрацю з більш ніж п'ятидесятьма країнами світу тощо. Разом з тим, ми повинні відверто сказати, що стан справ в освіті у багатьох вимірах поки що не може задовольнити суспільство.

По-друге, з наростанням глобалізаційних процесів та пов'язаного з ними переходу до нових науково-інформаційних технологій відбувається зміна самої парадигми людського прогресу. Його сутністю, основним виміром і, разом з тим, основним важелем стає розвиток особистості, власне, людський розвиток. Саме ця обставина буде визначати конкурентоспроможність кожної країни. Ось чому сфера освіти, що найбільшою мірою визначає рівень розвитку людини, повинна стати загальнонаціональним пріоритетом у все більшому числі країн світу. У нашій країні це ще не відбулось. І тому важливим завданням повинно стати *утвердження і в громадській думці, і в суспільній практиці реальної пріоритетності сфери освіти* як необхідної умови національного розвитку і національної безпеки.

Іншим ключовим завданням повинна стати модернізація освіти у відповідності до вимог ХХІ століття і української державності. При цьому слід постійно пам'ятати, що за роки, проведені в умовах педагогічного авторитаризму, було сформовано людину – конформіста, пристосованця, деіндивідуалізовану особу, яка не здатна до самостійної і відповідальної поведінки на основі свідомого ставлення до дійсності.

По-третє, тільки змінивши систему стосунків у навчальних закладах, побудувавши їх на взаємній повазі всіх учасників навчального процесу, ми зможемо мати дійсно демократичне суспільство. Бо і перше, і друге неможливе без самодостатньої, індивідуально розвиненої особистості. Але студенти у нас, переважно, все ще позбавлені права на самостійність у навчальному процесі, їхня діяльність обмежена вузькими, регламентованими можливостями. Тому сьогодні можна вести мову лише про передумови становлення особистісно-орієнтованої освіти, за якої домінуючою функцією зможе стати освіта гуманістична.

Наша країна постійно збільшує число студентів на 10 тис. Але ми відстаємо і досі за цим показником не тільки від західноєвропейських держав, а й від Росії та Білорусі. Відтак наріжним каменем освітньої політики щодо вищої школи повинно стати *створення передумов, щоб якомога більша частина громадян України, які прагнуть отримати вищу освіту, могли це здійснити*, маючи при цьому значно ширший вибір освітніх і професійних програм навчання.

По-четверте, століття, в яке ми щойно вступили, від самого початку демонструє, що нам доведеться долати глобальні процеси, котрі породжує ціла низка стійких суперечностей: між глобальним і локальним; всезагальним та індивідуальним; традицією і сучасністю; стратегією і тактикою суспільних перетворень; конкуренцією і рівністю можливостей; наростанням інформатизації й обмеженими можливостями людини щодо засвоєння її непомірної кількості; матеріальним і духовним.

Подолати зазначені суперечності зможе лише суспільство, здатне до постійного відтворення освіти та співвіднесення її характеру з новаціями, що з'являються в різних сферах суспільного та індивідуального життя. Саме з цим слід пов'язати необхідність *зростання ролі безперервної освіти*, яка допомагає пізнавати світ через поєднання широкої ерудиції із максимальним заглибленням у певну галузь знань.

По-п'яте, доцільно зосередитись на ще одному, вельми важливому для українського соціуму завданні – *усвідомленні зміни цінностей людського буття* в контексті розвитку соціально-гуманітарної освіти. А саме, нам слід усвідомити, які етичні

ідеали, цілі індивідуума і суспільства, цінності відіграють найважливішу роль у процесі соціальної інтеграції.

Звертаючись не лише до базових, інваріантних цінностей, якими є, скажімо, любов, свобода, обов'язок, соціальна згода, терпимість, чесність, справедливість, ми повинні знайти відповідь на питання про те, якими є цінності епохи Постмодерну. Їх часом нелегко визначити, але вони постійно привносяться у суспільний розвиток мінливою динамікою сучасного соціокультурного зламу. Це також слід враховувати крізь призму реформування освіти.

ВИСНОВКИ

Із усього вищезазначеного випливають, на наш погляд, такі важливі моменти.

1. Освіта повинна забезпечувати сьогодні цілісність соціальної сфери. Бо домінуючий поділ суспільства на підсистеми, що тягнеться з епохи Модерну, значить лише те, що єдиною з'єднуючою ланкою для різних сфер суспільства залишається *функціональність*, яка все ще не приведена в єдину систему з духовними потребами особистості.

2. Якщо метою епохи Модерну було “думати і знати”, то мета Постмодерну полягає в тому, щоб “жити і діяти”. У цьому проявляється один із стрижневих моментів кризи сучасної культури, який можна сформулювати як конфлікт між “знати” і “бути”.

3. Вищий навчальний заклад все ще залишається організацією, що навчає, однак, він не став організацією, що навчається. Про це свідчать постійні хвилі змін, епізодичні проекти, фрагментарні зусилля, помітне перевантаження студентів.

4. Що робити? Насамперед пильніше придивлятися до студентської молоді, до позитивних результатів діяльності окремих викладачів, з метою поширення й примноження їх досвіду. Бо для сучасної системи освіти, очевидно, найбільш важливою є постать саме викладача, здатного швидко і вміло реагувати на зміни, які поступово перетворюються на самодостатню цінність.

Разом з тим, у динамічно складній системі, яку являє собою сучасне суспільство, багато хто не може (чи не хоче) до кінця усвідомити непростий процес змін. Звідси постійні питання, що нуртують і в нашому вузі: “Для чого ці тести?”; “Для чого така кількість інститутів?”; “Для чого ця Болонська система?”.

При цьому сьогодні вже не можна перекладати відповідальність за реформування системи освіти лише на міністерського чиновника чи експертів з освітніх технологій. Сьогодні кожен викладач є відповідальним за здатність соціуму до особистого і колективного пошуку, безперервного оновлення. Інакше просто неможливо досягти успіху у справі здійснення реформ з метою розвитку соціально-гуманітарної освіти.